

op de broodplank onderaan rechts".

blz.1013:

"De kam, een oeroud kultuurelement (wat reeds de korte naam doet veronderstellen) dient een tweevoudig doel: 1e het hoofdhaar ordenen, 2e hetzelfde zuiveren van vuil en "gedierte". "De luizenkam was een fijne. Het beginsel ervan is zeer oud en reeds op te merken aan de kam uit de 11e eeuw van afbeelding T 564a, waarvan één zijde fijner getand is dan de andere. Onze moderne kammen verraden nog steeds het vermelde doel: de ene helft ervan is nog steeds fijntandig".

Heerlen

M.A.van der Wijst.

H E T H U U K S K E (2)

Bij wijze van sympathieke aanvulling op mijn artikel in "Germerts Heem" nr.57 (Winter 1974-1975, blz.10-28) stuurde vriend van der Wijst uit Heerlen de tekst van een akte, gedateerd 16 juni 1556.

Deze tekst luidt als volgt (met weglating, van de gebruikelijke wetsfrasen):

"Dat voer ons comen is Jan Walravenszoon van den Bongart als wittich man ende Jenneken zijnder huysffrouw ende met hem Margrieta naetuerlicke dochter Heer Hanricks van Eynatten met haren gecoeren nomber haer gegeven van den heer met vonnis der schepen gelick dat gewoendelick ende recht is ende hebben gesamenderhant wittelick ende erffelick vercoeft opgedragen ende overgegeven Petere Ariaenszoon van Weerd ge-laesmaker hen gedeelt van huys hoeft ende erffenis gelegen bynnen der prochien van Gemert aldaer beneven Stenwicks goet die een zyde streckende van den Huybert ende erffenis Adam van Hout voert op een stege ende gemeyn straet aldaer .... met conditie toe gedaen dat Grietken voorscreven heer Hanricks camer gebruecken zal haren leven lanck ende nae haerder doot soe sal die camer comen ende bliven aen desen coeper offte aen zyn kynder sonder argelist datum ut supra (1556) den XVI juny testes Willem van Zelant ende Walraven".

Deze akte ontledend, komen we tot het volgende:

- 1.-- Een verkoper : Jan Walravenszoon van den Bongart en zijn vrouw Jenneke.
2. - Een koper : Peter Ariaenszoon van Weerdt, gelaesmaecker.
3. - Een verkocht goed : huys, hoeft ende erffenis.
4. - De ligging van dit erf binnen de Gemertse parochie : naast Stenwichs erf, de ene zijde (van het verkochte goed) zich uitstrekkend van "Den Huybert ende erffenis Adam van Hout" in de richting van een steeg en de "gemeyn straat" (publieke weg).
5. - Een speciale begunstigde : Margrieta of Grietken, natuurlijke dochter van ^{Heer} Hendrik van Eynatten ; zij verscheen voor getuigen met een door haar gekozen, door de Commandeur (Hendrik, resp. Wynand van Eynatten) toegewezen (met bevestiging door de schepenbank) momber of zaakgelastigde, voogd.-Conditie bij verkoop is, dat zij levenslang in het verkochte huis de "camer" van heer Hendrik zal mogen bewonen. Na haar dood komt de camer aan de koper, resp. aan zijn kinderen.

Bij 1. - Dit echtpaar verscheen voor de twee genoemde getuigen (schepenen?).-De naam van den Bongart kwam ik in die tijd al meer tegen.

Bij 2. - De koper was Peter van Weert, zoon van Adriaan, glasmaker of huisschilder van beroep.-We schreven al eerder (Gemerts Heem n.40, herfst 1970, blz.10) dat de vader Adriaan van een Peter de glasmaker waarschijnlijk in Weert woonde en dat hij van Amstel heette...

Volgens Swane is daar de Gemertse Peter Adriaanszoon van Amstel geboren (De Brabantse Leeuw" Jrg.7 - 1958 - blz.172). In de schepenboeken van Gemert wordt minstens driemaal vermeld : "Peter Adriaanszoon van Weert, gelaesmecker"(17.3.1551, R.105; 4.12.1564.R107; 9-1-1567, R.109). Zie de aangehaalde "De Brabantse Leeuw", blz.171.

Daarna blijkt men zijn Weertse afkomst vergeten te zijn en schrijven de schepenen gewoon : Peter Adriaenszoon de gelaesmaecker.

Deze aanduidingen nog combinerend met de wetenschap, dat Peter Adriaanszoon van Amstels huis naast "Den Hubert" lag (Gemerts Heem n.57; zie verder bij 4), komen we tot de vaststaande

conclusie dat de Peter van Weert dezer akte dezelfde is als Peter Ardenszoon van Amstel.

Waarschijnlijk is deze stamvader van de Gemertse van Amstels vanuit Weert naar Helmond getrokken : een maand voordat hij het huis in Gemert kocht (aan de Rips), verkocht hij een huis in Helmond, 9 mei 1556 ("De Brabantse Leeuw" Jrg. 8, 1959, p. 176).

In een akte van 17 maart 1551 (R. 105) staat hij vermeld als getrouwd met een Gemerts meisje, Sophia. Hij zal toen, of wat later bij de koop van het huis in Gemert, naar dit dorp getrokken zijn. Zoals gezegd, werd hij eerst nog als "van Weert" aangeduid. maar later bleek hij als Gemertenaar beschouwd te worden.

In 1576 was hij in Gemert "heylichegeestmeester" (belast met de armenzorg). Hij overleed er in of omtrent 1580.

Zijn zoon Hendrik nam huis en beroep over: zo deed ook zijn gelijknamige kleinzoon : deze werd vader van de zeeheld Jan van Amstel. - Voor verdere details, zie "De Brabantse Leeuw" 1958 blz. 171 vv. - Hier kan men ook lezen, dat in de "Noord-Brabantsche Almanak" van 1890 al uitgemaakt was, dat de zeeheld uit Gemert geboortig was. Dit is een dwaling : in die almanak lees ik alleen, dat de vader van de zeeheld een Gemertenaar was. Dat ook de zoon daar geboren werd, is pas in 1953 ontdekt in het betreffende Gemerts doopregister door het driemanschap v.d. Broek, J. Corstens en Loffeld. Zie "Gemerts Heem", n. 40, Herfst 1970, blz. 14-15. De schrijver van de Brab. Leeuw meent ook, dat Prof. Michels deze vondst gedaan meende te hebben, maar dit is de schuld van de Mijmeegse professor zelf, die in zijn publikatie ("De Nieuwe Taalgids", Jrg. 47, 1954, blz. 217-219) de Gemertse vindsters niet als zodanig vermeldt, terwijl hij toch de vondst van mijzelf vernomen had : zo werkte hij het in de hand dat de vondst op zijn naam werd gezet. Zo ook in "Brabantia" V (1956) blz. 96-100.

Bij 3. - Zo wordt aangeduid één aaneengesloten bezit, zoals wij nu zeggen "huis en erf"; er zal ook wat land bij gehoord hebben.

Bij 4. - Welk huis en erf kocht Peter van Amstel, alias van Weert?

Het lag, blijkens de akte die wij ontleden, naast Stenwichts goed. Uit de inkwartieringslijsten van 1603 tot 1620 namen we in nr. 57 van "Gemerts Heem" maar een paar namen over. Misschien komt Stenwich er ook nog op voor; maar die lijsten dateren van

een halve eeuw na de akte.

Er wordt echter nog een andere aanduiding gegeven: : het goed strekte zich uit aan de ene zijde van "Den Huybert ende erffenis Adam van Hout" in de richting van een steeg en de publieke weg.

Er wordt maar één richting aangegeven : dit moet zijn, omdat "Den Hubert", zoals het van Amstel-huis aan de andere zijde begrensd werd door de Rips.

Zoals eerder in de akte staat "huys, hoeft ende erffenis", zo moet men hier als één geheel lezen "Den Huybert ende erffenis": de naam van het bezit komt in de plaats van "huys hoeft". Dus : huis en erf van Adam van Hout.

Welnu, we betoogden in nr.57, dat inderdaad de van Amstels in 1598 woonden naast "Den Hubert", waarin toen Dirxken woonde, schoondochter van Adam van Hout, weduwe van diens zoon Willem. (Gemerts Heem, n.57, blz.27).

Van het door Peter aangekochte huis liep inderdaad een steegje naar "de gemeyn straet", nu ongeveer de Nieuwstraat-Kerkstraat. (zie kaartje in Gemerts Heem, nr.57, blz.10).

Bij 5. - In het huis van Jan van den Bongart, daarna van Peter van Amstel bleek een Margriet in 1556 haar appartement te hebben en te houden. Zij wordt aangeduid als natuurlijke dochter van Heer Hendrik van Eynatten. Deze Hendrik was Commandeur te Gemert van ongeveer 1519 tot 1544 (nr.57, blz.24) ; ook hij dus blijkt minstens één "natuurlijk" kind gehad te hebben, zoals zijn opvolger, Wynand van Eynatten, een heel gezin had. (Een uit dit gezin was Balthasar - zie nr.57, p.21 - ik vond hem nadien opnieuw vermeld in een akte van 1601, waarin hij een stuk land verkoopt aan Hendrik van Amstel.Noord-Br. Almanak 1890, blz.380-381).

CONCLUSIE.

Het onderhavig, door Martien van der Wijst aangedragen stuk blijkt dus wonderwel te passen in de figuur van "het Huukske" die we in nr,57 van "Gemerts Heem" uit andere stukken bijbrachten.

We vullen ons overzicht van blz.27-28 aldus aan :

II HUIS VAN AMSTEL aan de Haageijk-Rips (nu voor Waterstaat "Molenbroekse Loop"):

- 1556 : Jan Walravenszoon van den Boëgart.

- 1556 + 1633: Familie van Amstel, resp. Peter,

Hendrik en dezes zoon Hendrik.

- 1618 : geboortehuis van de zoon van de laatstgen.
Hendrik, de zeeheld Jan van Amstel.

III HUIS DEN HUBERT aan de Rips (naast huis van Amstel) :

- 1556 : Adam van Hout.
- 1598 : Dirxken, weduwe van Adam van Houtszoon Willem.
- tot 1709 : Mr.A.van der Aa, president-schepen.
- 1713-1785 : pastorie-
- 28 juni 1785 : afgebrand.

Baarle-Nassau-grens, 1 juni 1975

P.Dr.Ed. Loffeld.

N.B. Bij de lezing over molens op 27 mei j.l. waren de mulders, die hierbij aanwezig waren niet tevreden met hetgeen de spreker op die avond had gezegd. Hij zond ons de volgende toelichting.

LIGT ER NAAST ELKE MOLEN WEL EEN ZANDHOOP ?

Het was 27 mei toen ik voor de Heemkundekring "De Kommanderij Gemert" een voordracht mocht komen houden over molens in het milieu van de mens. Door een der aanwezigen ben ik er later attent op gemaakt, dat het slot van die voordracht wat deining had veroorzaakt vooral bij de mulders, die op deze avond aanwezig waren. Omdat ik dat toch wel erg vervelend vind wil ik proberen met een paar regels terug te komen op wat ik gezegd heb.

De voordracht sloot met de opmerking, dat ik niet geloof dat het de vooruitgang van de techniek was die de achteruitgang van het molenbestand veroorzaakte. "De diepste oorzaak voor die teruggang in het aantal molens ligt in de OPVATTING VAN MENSEN, die TEN ONRECHTE meenden, dat het hebben en gebruiken van een wind- of watermolen ouderwets was. En omdat niemand graag voor ouderwets wilde doorgaan verdween de ene molen na de andere".

Wie die regels nog eens doorleest moet ontdekken dat ik niet gezegd heb dat de MULDERS er zo over dachten. Het waren de MENSEN. Het is mij bekend, dat heel wat mulders best op hun molen wilden blijven malen. Maar "men" vond dat uit de tijd en was daarom ook niet bereid de mulder een rechtmatig loon uit